

Virtutile și servitutile prolixului

„BUFONUL”

de Vasile Nițulescu
LA TEATRUL MIC *

„Azi nu mai sînt la modă lucrurile prea bine conturate”... Fie că autorul recunoaște, fie că nu, ne place să credem că în această afirmație a lui Jacquinot, eroul piesei lui Vasile Nițulescu, s-ar găsi și una din cheile pentru descifrarea acestei scrieri, foarte amănunțit și gongoric intitulată** și parcă în mod voit elaborată într-un fel alambicat, imprecis, haotic. Programatic sau nu, factura dramatică a piesei *Bufonul*, care, așa cum s-a mai observat, oscilează indecis între parodie și poem, și care prezintă într-o lumină difuză epoci și stiluri diferite, modalități, procedee foarte diverse de teatru, trădează „secretul” laboratorului de creație al autorului. În mod cert, nu de dragul de a fi la modă s-a scris această piesă într-o manieră atît de „specifică”. Cunoscut actor, Vasile Nițulescu nu s-a putut desprinde ușor de ceea ce constituie a doua natură a ființei sale. În mod firesc și aproape imposibil de evitat, ecouri ale unor nenumărate lecturi de texte interpretate sau dorite a fi interpretate au pătruns în țesătura lucrării. Se simte limpede în *Bufonul* influența lui Shakespeare. Se pot face asociații cu Anouilh și Shaw, cu Ghelderode; reminiscențe din *Bertoldo la curte* și *De Pretore Vincenzo*, cu întreg cortegiul de atitudini și mijloace caracteristice satirei și parodiei sociale promovate de acești scriitori, și-au pus amprenta pe viziunea de ansamblu a piesei, pe situații, pe construcția personajelor și, mai ales, pe limbașul piesei, care dezvăluie gustul pentru ornamentația debordantă de cuvinte, de imagini, pentru spectaculos, pentru teatralitate.

Dincolo de această povară de influențe și reminiscențe în expresia literar-artistică a textului, trebuie să recunoaștem însă că încercarea lui Nițulescu aduce în dramaturgia noastră un ton mai puțin întîlnit, o înclinație spre reflecția poetico-filozofică, ambiția de a face loc meditațiilor privind, dincolo de timp, de loc și spațiu, condiția existențială a omului, dar și de a participa astfel la foarte actuale dezbateri...

Situată pe pămînt și în cer, localizată în evul mediu, parabola dramatică a *Bufonului* reprezintă, în esență, o înfruntare a adevărilor omului de rînd cu problemele puterii sociale. Omul e nevoit să trăiască într-o atmosferă a adevărilor false, impuse, conforme. Adevărul este ascuns. Luciditatea, spiritul rațional, eliberat de prejudecăți și iluzii, e în măsură să descopere, dincolo de aparente, adevărata față a lucrurilor, adevărul real, și anume forța care stăpînește și care este lipsită de temeii, despotică, antiumană, coruptă, descompusă, crudă și ridicolă. Din climatul întunecat și sinistru al evului mediu, cu regi și prinți — tată și fiu — care seucid pentru

* Regia: Valeriu Moisescu. Scenografia: Adriana Leonescu. Distribuția: Ion Marinescu (Jacquinot); Eliza Plopeanu (Acla); Matei Alexandru și Constantin Dinescu (Colinnet); Constantin Codrescu (Regele și Dumnezeu); Traian Stănescu (Prințul); Tatiana Iekel și Doina Șerban (Orsita); Dinu Ianculescu (Cardinalul); Jean Lorin (Marele Maestru); Tudorel Popa (Tirontel); Arcadie Donos (Prique). În alte roluri: Vasile Gheorghiu, Laurențiu Azimioară, Ilie Iliescu, Mihai Dogaru, Virgil Marsellos și Ion Sabău (Dansatorul).

** Titlul integral: „Nemaipomenitele mășcări / de pe pămînt și din cer / ale prea umilului sfînt / Jacquinot — Bufonul / făcute una după alta / în timpul vieții și după / moartea sa pînă în zilele noastre.”

Eliza Plopcanu (Aela) și Ion Marinescu (Jacquinot)

stăpînirea tronului, cu demnitari vicioși, lingușitori, criminali, cu acea cîrdășie întru afaceri veroase și meschinării a reprezentanților bisericii cu cei ce slujesc interesele puterii, autorul face trimiteri demascatoare la anumite regimuri contemporane în care mai stăruie puterea despotică, alienarea omului.

Din textul *Bufoanelui* se desprinde cu pregnanță privirea ironică asupra miturilor, a confecționării de legende de care *puterea* are nevoie și se slujește pentru captarea, prostirea și stăpînirea maselor. Sanctificarea lui Jacquinot, acrobatul, și a iubitei sale, „cuvioasa” Aela, de către niște demnitari contemporani dezvăluie astfel, din capul

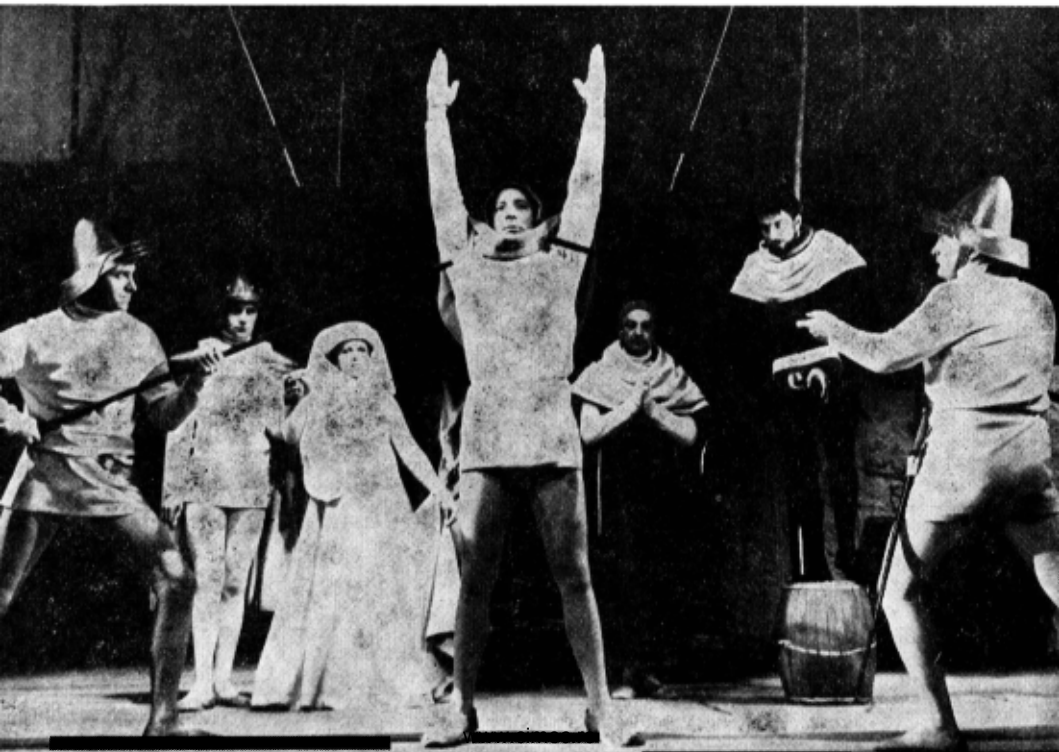
locului, cu mijloacele ironiei și ale satirei, o asemenea modalitate de eludare a adevărului și a idealurilor umane, prin mituri și transcendență ; așa cum prezentarea în final a lumii mai-marilor „de dincolo“, construită aidoma cu cea de pe pământ (ignorantă și imorală, cu aceleași abuzuri, cu aceleași distracții și rele apucături), este o încheiere a aceleiași linii satirice.

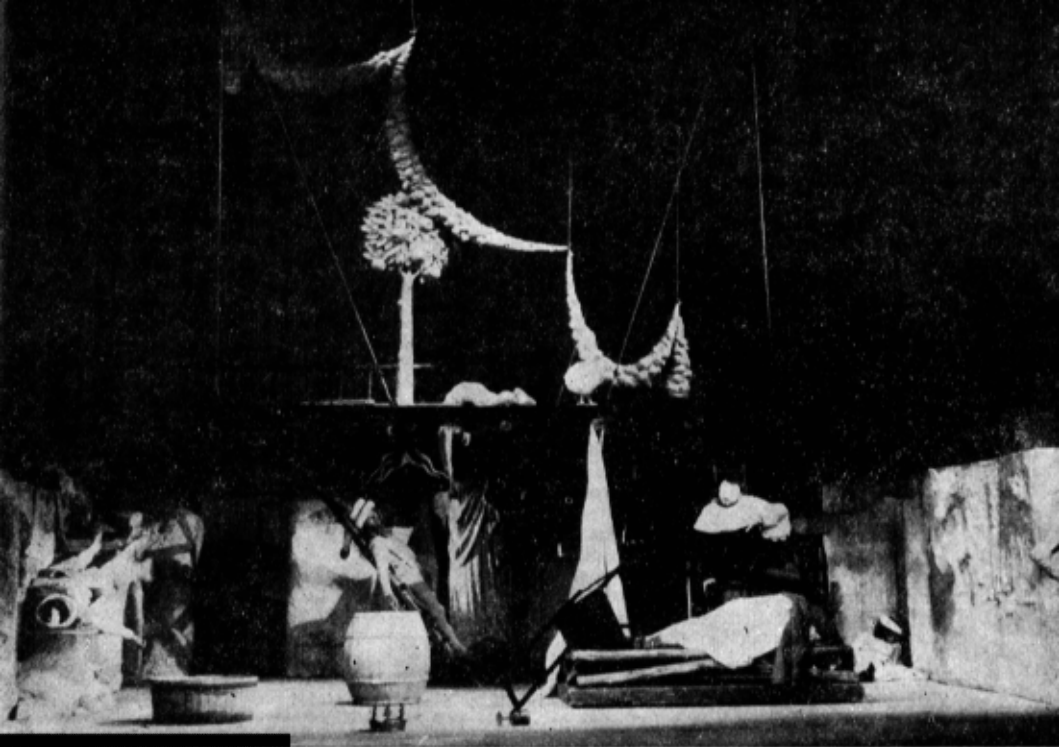
Mesager al aspirațiilor și al idealurilor omului de rînd, croul lui Nițulescu, prea umilul „sfînt“ Jacquinot, calfă, soldat, spion, cavaler și... bufon, vine să demonstreze în numele rațiunii, direct, anticonformist (și prin mîngîierea poeziei), necesitatea luptei împotriva minciunii, a împilării, a tot ceea ce este retrograd, ceea ce înjosește condiția umană, ceea ce împiedică dreptul omului la libertate, la fericire. Condamnat la moarte pentru atitudinea sa de frondă, dusă dincolo de limitele îngăduite de „legile“ societății sale, pentru că „a dat glas dorului de a lua din lucruri firea lor ascunsă“ și de a dezvălui astfel „neplăcute“ adevăruri, „drăcosul pezevenghi și măscărici“ Jacquinot lasă totuși în urma sa nostalgia plină de tîlc, visuri către o lume cu oameni mărunți și fericți, conduși fără pumnale și fără coroane.

Cu ținută literară, bogată în fantezie și în sclipiri de vervă și ironie, lucrarea lui Nițulescu este, din păcate, prea stufoasă și discontinuă, cu lungimi și multe digresiuni, cu prea multe acțiuni începute și neduse la capăt, pentru a nu face greu receptibilă comunicarea ideilor.

Așa „păcătoasă“, dezordonată și încilcită, piesa trăiește prin noblețea ideilor integrate, cu bună tehnică scenică, în momente dramatice teatrale și spectaculoase, prin

În prim-plan: **Matei Alexandru (Colinnet)**. În planul al doilea: **Traian Stănescu (Prințul)**, **Tatiana Iekel (Orsita)**, **Dinu Ianculescu (Arhiepiscopul)** și **Ion Marinescu (Jaquinot)**

Scenă din actul al doilea

cîteva roluri interesant și viguroso conturate. Acesta a fost, cred, alături de adresa parabolei, punctul de atracție cu care textul *Bufoanelui* s-a oferit colectivului Teatrului Mic și regizorului Valeriu Moisescu. Ei au îmbrățișat piesa, cu dorința de a pune cît mai evident în valoare rodul meditațiilor colegului lor, care nu se află pentru prima oară în postura de autor dramatic (în *Ultima generație* și *Mormolocul*, lucrări mai vechi pe scenele noastre, numele lui Vasile Nițulescu figura ca autor și coautor), dar care abia acum se recomandă deplin ca un talent cu deosebite însușiri poetice.

Ceea ce definește mai mult decît favorabil spectacolul Teatrului Mic este unitatea sa, echilibrarea elementelor de satiră și de poezie, limpezirea și evidențierea semnificațiilor tragicogrotești ale textului. Urmărind cu atenție, în labirintul stufoș al acțiunii, destinul dramatic al lui Jacquinot, regizorul a reușit să marcheze etapele dezbaterii și să confere părții anecdotice a parabolei, densitatea actualității. Momentele izbutite, numeroase în spectacol — parodia luptelor intestinale ale familiei regale, parodia mitului războinic, prezentarea idilic-comică a lumii raiului, cu sfichiuri ironice sau de-a dreptul incisive la adresa universului pămîntean (cu îngeri fonfi și cu un dumnezeu senil, neputincios, de o ilară naivitate), parodia maniei sanctificării etc., etc. — se disting prin greutatea semnificațiilor materializate și dinamizate de jocul actorilor. De apreciat în mod deosebit autoexigența lui Valeriu Moisescu, care a cenzurat cu multă grijă și în spiritul textului efectele comice, a filtrat subtil lirismul, dînd astfel întregii montări echilibru și armonie. Tablourile „condamnarea lui Jacquinot”, „confruntarea lui Jacquinot cu prințul” sînt, în privința acestei atitudini critice a regizorului, de o deosebită valoare spectaculară.

Expresia modernă a montării se sprijină, în izbitoare măsură, pe scenografia deosebit de frumoasă a Adrianei Leonescu. Un cadru fix compus dintr-un pătrat de zid gros, calcio-vecchio cu basoreliefuri; contururi vagi, neîncheiate, care tocesc tot felul de simboluri și sugestii la un loc: legendarul măr al păcatului originar, o armură medievală, o gură de tun, un cap de cal etc., o platformă suspendată, străbătută de o imensă statuie; butoaie, scări, ghiulele, două jilțuri subțiri și un paravan, cițiva nori în formă de îngerași care se învârtesc, cițeva fire de crin, o statuie-păun; toate au contribuit la realizarea atmosferei specifice, alb-lăptoasă, densă, materială pentru acțiunea de pe pământ (care se desfășoară asemenea unei legende medievale), albă, rarefiată, ireală, de o vibrantă transparență pentru acțiunea din cer. Împreună cu costumele croite foarte izbutit, în linii de o eleganță sobră, alternând albul cu discrete nuanțe de galben și gri, cu cițeva pete violente de culoare — roșu și negru —, întregit de muzica lui Timuș Alexandrescu (componentă activă și sugestivă a jocului) și animat de efectele de lumină ale lui Titi Constantinescu (ploaia de stele, aura ireală de vis și mister care învăluie raiul), decorul contribuie în mod hotărîtor la armonia de ansamblu și la echilibrul spectacolului. Pentru a alunga senzația de obseală, pe care am surprins-o uneori în desfășurarea acțiunii, regizorul ar trebui totuși să mai „taie“ din unele tablouri trenante (în special, în actul II); ritmul ar deveni mai dinamic și spectacolul ar respira mai în voie.

Reușita montării se bizuie și pe o bună interpretare. E adevărat, nu toate rolurile piesei se bucură de o caracterizare distinctă, de individualitate. Majoritatea interpreților au căutat să îmbogățească însă chipul personajelor, să le definească cu amănunte caracterologice semnificative. Încredințat lui Ion Marinescu, rolul lui Jacquinot a căpătat relieful puternicei personalități a actorului. Îmbinînd mișcările vii, spontane, armonioase (nu departe de ale „dublurii“ sale, dansatorul Ion Sabău de la Operă, cu care se cerea confundat) cu sprinteneala spirituală, Marinescu-Jacquinot a săvîrșit performanțe de umor, de ironie, inventindu-și personajul cu o mare mobilitate exterioră și cu mult farmec. O scrutare mai profundă în psihologia personajului, pentru a dezvălui cu mai multă forță, mai evident și mai nuanțat arderea interioară, mistuitoarea pasiune amară pentru rostirea adevărului, care înobilează întreaga ființă a eroului și care pune pe destinul său pecetea tragică a morții, ar fi dat fără îndoială o mai mare strălucire interpretării. Matei Alexandru a susținut cu frenetică bucurie unul din rolurile-cheie ale piesei: Colinet. Actorul a impus, în limitele bufonadei de calitate, cu deosebită savoare populară, diferitele ipostaze ale personajului — paracliser, văcar, soldat, administrator, mareșal. Cunoscut pentru talentul și migala de bijuterii cu care și șlefuieste chipul personajelor, Tudorel Popa a realizat și de astă dată, într-o compoziție sugestivă și armonioasă, perfidia fostului bufon Tironel, marcînd invidia și nemulțumirea, dezgustul amar al celui căruia i s-au răpit favorurile și posibilitatea de a cunoaște și de a interveni în dedesubturile murdare ale vieții de la curte. Sensibilă și grațioasă, descoperind de sub suavitatea ei lirică accente de vitalitate, de robustețe sufletească și de energie. Eliza Ploeanu a ironizat cu inteligență mitul femeii-înger, a pus sub semnul îndoielii, cu discret umor, amestecul de credință și dispoziția spre nestatornicie a „prea cuvioasei Aela“. Tatiana Iekel ne-a amuzat, prezentîndu-ne spontan, cu multă sinceritate și vervă, frivolitatea și răsfățul, plictisul și cruzimea „gingașei“ domnițe Orșita, care se înviorază la ivirea noului bufon, pe care începe s-o stăpînescă gîndul înșelării prîntului, și care se distrează nespuse la ideea războaielor și a măcelului între supuși. (În același rol, Doina Șerban este și ea o prezentă vie, distingîndu-se prin naivitate și falsă candoare.) Mai puțin convingător în prima parte a spectacolului, unde în postura regelui bătrîn răzbat nedorite accente manieriste, poze exterioare, teatrale, Constantin Codrescu este cuceritor în senilitatea pitorească cu care ni-l prezintă pe dumnezeu. Liniar și cam monoton, ciștigînd abia în partea a doua siguranță și profunzime, a apărut rolul ambițiosului prinț, interpretat de Traian Stănescu. În nenumărate roluri, mai mult sau mai puțin episodice, s-au remarcat: Dinu Ianculescu (Arhiepiscopul), Jean Lorin (Marele maestru), Arcadie Donos (Prique), Vasile Gheorghiu (Sebastian), Mihai Dogaru (Crainicul), Laurențiu Azimioară (Patelin), Virgil Marsellos (Soldatul, Grefierul).